

GONDOLATOK A 2. O. ÍRÁSOS RAJZTANMENET KÉSZÍTÉSÉHEZ

Három fő részből áll. Ezek:

1. óraszámok szétosztása,
2. feladatsorok,
3. órák anyagának kiválasztása.

1. Az óraszámok szétosztása:

A 2. o. rajztanítás évi órakerete 33 óra. Ebből leadunk 1 órát környezetismereti sétára. Az anyag feldolgozására és gyakorlására marad 32 óra.

Az egész évi anyagot 4 munkakeretre bontjuk.

Ezek: 1. Természet utáni tanulmányok 15 ó. (lapos tárgyak, formák vonalas ábrázolása).

2. Rajzolás és festés adott témára 12 ó. (természetábrázoláshoz jelenetek, illusztrációk).

3. Díszítő jellegű munkák 5 ó. (természeti és elvont formákkal).

4. Képzőművészeti és népművészeti alkotások bemutatása — 0 — ó.

A tanterv és utasítás a 2. osztályban meghatározza a munkakeretek témáinak alapformáit.

Alapformák: 1. négyszög (téglalap és négyzet),

2. háromszög,

3. kör,

4. kombinációk (téglalap, négyzet, háromszög, kör, kombinációi),

5. természetes szabályos formák,

6. természetes szabálytalan formák.

Táblázat:

Munkakeret óraszám elosztása — alapformák és feladatsorok feltüntetésével.

Alapformák:

		Négy- szögek	Kör	Három- szög	Kombi- nációk	Term. szab. formák	Term. szabály- talan formák
Munkakeretek	Természet utáni tanulmányok 15 ó.	4	2	3	3	1	2
	Rajzolás és festés 12 ó.	1	2	2	2	2	3
	Díszítő jellegű munkák 5 ó.	1	1	1	—	1	1
	Képző és népművészeti alk. —	—	—	—	—	—	—
Feladatsorok óraszám:		6	5	6	5	4	6

A táblázat ismertetése:

A természet utáni tanulmányok óraszámainak elosztása:

E munkakeretnek 15 órája van. A 15 órát 6 alapforma közt egyenlően szétosztva — mind-egyikre jut 2—2 óra és még marad 3 óra.

A négyszögeknél két alapforma van, téglalap és négyzet. Ide még két órát teszünk, lesz $2 + 2 = 4$ óra. Marad még 1 óra.

A háromszög alapformákhoz hasonló dolgok rajzolása nehéz. Ide adjuk az 1 órát és lesz 3 óra.

A természetes szabályos formák 2 órájából elveszünk 1 órát és a kombinációkhoz adjuk.

Itt azért csökkenthetjük az órák számát, mert a gyakorlati foglalkozás óráin a szabályos formák kivágásánál több ízben is dolgozunk.

Rajzolás és festés adott témára — óraszámainak elosztása:

E munkakeretnek 12 órája van.

A hat alapforma közt szétosztva, mindegyikre 2—2 óra jut.

A négyszögek 1 óraszámát elveszem, és adom a természetes szabálytalan formákhoz. Így ennek 3 órája lesz. Itt több lehetőség van — a tanult alapformákhoz hasonló dolog, tárgy rajzolására, gyakorlására.

Diszítő jellegű munkák óraszámának elosztása:

E munkakeretnek 5 órája van. A kombinációk kivételével minden alapforma egy-egy órát kap. A kombinációnak azért nem biztosítottunk órát, mert a cél az, hogy az alapformákat rögzítsen. Diszítő tervezésnél az egyhangúság elkerülése végett használhatunk azonos, kisebb vagy nagyobb méretű alapformákat.

Képzőművészeti és népművészeti alkotások bemutatása, óraszámainak elosztása:

E munkakeretre a 2. oszt.-ban nincs önálló óra biztosítva. A képzőművészeti és népművészeti alkotások bemutatása szükséges egyes órák témáival kapcsolatban.

Szemléltetés szempontja:

1. Vázolás, rajzolás technikájának bemutatása.
2. Képeken — évszakok, napszakok sajátosságainak elismerése.
3. Emberek, állatok elhelyezése és mozgások.
4. Népművészet köréből sordíszek ritmikája és a tárgyak anyaga.

A szemléltetőkép alkotóját, témáját a tanmenetbe beírjuk!

2. Feladatsorok:

Feladatsoroknak nevezzük az alapformákra eső munkakeretek óraszámait.

Minden feladatsor a természet utáni tanulmányok rajzolásával kezdődik.

Az alapformához hasonló dolgot, tárgyat rajzoltatunk.

A négyszög alapforma feladatsorában levő természet utáni tanulmányoknál, négyszög alapformájú sík dolgot, tárgyat rajzolunk.

A feladatsor folytatódik, rajzolás és festés, azaz tematikus képalkotással. A képalkotás előkészítését úgy kell előkészítenünk, hogy a tanuló önálló munkájában szerepeljen — a tanult alapformához, hasonló dolog vagy tárgy.

A tematikus kép témája pl: almaszedés. Az óra előkészítő részében megemlítjük, hogy a lezsedett almát mibe tették? — ládába. Oldalt nézve milyen alakú a láda? — téglalap. Mivel szálították el a ládákat? — gépkocsival. Mihez hasonlít a gépkocsi oldala? — téglalaphoz.

A tanuló tematikus rajzában bizonyosságot tesz a forma felismerésében — a tanult alapformához hasonló tárgy rajzolásában.

A feladatsor a diszítő jellegű munkával fejeződik be.

Az óra előkészítő részében az alapformáról tanultakat röviden összefoglaljuk.

Rögzítjük: 1. a forma felismerését;

2. jellegzetességét;

3. fogalmak ismeretét.

Ez történhet:

1. A forma alaplémezzel (sablon) kivágásakor,

2. A forma (sablon) nélküli szemmérték utáni kivágásnál,

3. A készen kapott formák összehasonlításával,

4. és a diszítőtervezés munkafolyamata alatt.

A feladatsorban az azonos alapú témák folyamatos gyakorlása biztosít határozott tudást. Helytelen volna az a tanmenet, ha különböző alapformájú témák rajzolását keverten — össze-vissza tanítanánk.

Pl. Szeptember és okt. hónapban.

Óra:	Alapforma:	Téma:
1	téglalap,	levélboríték,
2	kör,	karika,
3	term. szabályos és szabálytalan formák,	nyári élmény,
4	négyszög,	zsebkendő,
5	háromszög.	kisdobos nyakkendő stb.

Ilyen esetben egy-egy alapformájú sík dolog rajzolását nem tudjuk elmélyíteni, rögzíteni.

A nevelői szabadság jegyében *megengedhető* a tanterv urasításban a kb. körülbelül megadott óraszámok munkakereten belüli növelése vagy csökkentése.

Ez azonban csak 1—1 óra mozgásával történhet.

Az óraszámok nagyobb mozgatása nem ajánlatos. Fölborítaná a feladatsorok kiépítettségét és célját.

Pl. Ha a term. utáni órák számát növelnénk túl, megsínylené azt a rajzolás és festés, vagy a díszítő tervezés munkakerete.

Az óraszámok elosztása alapján nyert *feladatsorok* a következők:

A munkakeretek nevét rövidítve kezdőbetűkkel jelöljük.

1. Természet utáni tanulmányok =	T
2. Rajzolás és festés adott témára =	R
3. Díszítő jellegű munkák =	D
4. Képző- és népművészeti alkotások =	K. n.

Négyzög alapformák óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 4 \text{ ó.} \\ R = 1 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 6 \text{ óra} \end{array}$$

Kör alapformák óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 2 \text{ ó.} \\ R = 2 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 5 \text{ óra} \end{array}$$

Háromszög alapformák óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 3 \text{ ó.} \\ R = 2 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 6 \text{ óra} \end{array}$$

Kombinációk óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 3 \text{ ó.} \\ R = 2 \text{ ó.} \\ D = - \\ \hline 5 \text{ óra} \end{array}$$

Természetes *szabályos* formák óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 1 \text{ ó.} \\ R = 2 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 4 \text{ óra} \end{array}$$

Természetes *szabálytalan* formák óraszám szerinti feladatsor:

$$\begin{array}{r} T = 2 \text{ ó.} \\ R = 3 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 6 \text{ óra} \end{array}$$

A következőképp rendezzük a feladatsorokat tanmenetünk számára. A természetes formák rajzolás tanítását év elején megkezdjük. Ezért feladatsorát év elejére tesszük.

Első feladatsor:

Négyzög alapformákhoz (téglalap, négyzet)
hasonló tárgyak rajzolása 6. ó.

$$\begin{array}{r} T = 4 \text{ ó.} \\ R = 1 \text{ ó.} \\ D = 1 \text{ ó.} \\ \hline 6 \text{ óra} \end{array}$$

Második feladatsor:	Természetes szabályos formák 4 óra. $T = 1 \text{ ó.}$ $R = 2 \text{ ó.}$ $D = 1 \text{ ó.}$ <hr/> 4 óra
Harmadik feladatsor:	Kör alapformákhoz hasonló tárgyak 5 óra. $T = 2 \text{ ó.}$ $R = 2 \text{ ó.}$ $D = 1 \text{ ó.}$ <hr/> 5 óra
Negyedik feladatsor:	Háromszög alapformákhoz hasonló dolgok, tárgyak rajzolása 6 óra. $T = 3 \text{ ó.}$ $R = 2 \text{ ó.}$ $D = 1 \text{ ó.}$ <hr/> 6 óra
Ötödik feladatsor:	Kombinációk rajzolása 5 óra. $T = 3 \text{ ó.}$ $R = 2 \text{ ó.}$ $D = -$ <hr/> 5 óra
Hatodik feladatsor:	Természetes szabálytalan formák rajzolása 6 óra. $T = 2 \text{ ó.}$ $R = 3 \text{ ó.}$ $D = 1 \text{ ó.}$ <hr/> 6 óra

3. Az órák anyagának kiválasztása

Az órák anyagának megválasztásánál figyelembe kell venni az évszakokat, a kiemelkedő ünnepeket és eseményeket.

Az óraszámok szétosztása után munkakeretek és alapformák szerinti témát kell keresnünk. Így pl. az első feladatsorban:

A természet utáni tanulmányoknál 4 óra van. Két órán téglalaphoz, két órán négyzethez hasonló dolog, tárgy rajzolását kell végeztetni.

Pl.: fűzet, levélboríték,
zsebkendő, szalvéta.

Rajzolás és festés adott témára: 1 óra.

Őszi időszakban (falusi iskoláknál) élmény alapján almaszüretet iktatunk be.

Diszítő jellegű munkánál 1 óra.

Témának kisdobos jegyzetfüzet szegély díszítését (négyzettel) írunk be.

A téma kiválasztás anyagánál figyelembe kell venni az iskola típusát, városi, falusi és az adott körülményt.

Lásd az írásos tanmenet formáját és az órák témáit.

Írásos rajztanmenet 2. o.

IX. Hó Óra 1. Feladatsor: négyszög alapformákhoz hasonló tárgyak 6. ó

Munkakeret

1. Természet utáni tanulmányok
2. Természet utáni tanulmányok
3. Természet utáni tanulmányok
4. Természet utáni tanulmányok

Az órák anyaga

levélboríték
fűzet (szeml. vázolás szerű vonal
Munkácsy vázlatai
zsebkendő
papírszalvéta

X. Hó	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rajzolás és festés adott témára 1. Díszítő jellegű munka <p>2. <i>Feladatsor:</i> Természetes szabályos és szabálytalan formák 4 ó. <i>Munkakeret</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Természetes formák 1. Rajzolás és festés adott témára 	<p>indul a vonat díszítősor képzése, téglalap, négyszög alapformákkal</p> <p><i>Az órák anyaga</i></p> <p>körte, alma tépése v. kivágása almaszedés</p>
XI.	<ol style="list-style-type: none"> 2. Rajzolás és festés adott témára 1. Díszítő jellegű munkák <p>3. <i>Feladatsor:</i> A kör alapformához hasonló tárgyak 5 ó. <i>Munkakeret</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Term. utáni tanulmányok 2. Term. utáni tanulmányok 	<p>lombját hullató fa, (szeml.) Paál László: őszi táj gyümölcsformákkal sordísz képzés Szeml.: népművészet: levél sordísz, fafaragvány</p> <p><i>Az órák anyaga</i></p> <p>játékkarika svájci sapka</p>
XII.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rajzolás és festés adott témára 2. Rajzolás és festés adott témára 1. Díszítő jellegű munka 	<p>télapó dísznövény körlapokból sordísz képzés (könyvjelző)</p>
I.	<p>4. <i>Feladatsor:</i> A háromszög alapformához hasonló tárgyak 6 ó. <i>Munkakeret</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Természet utáni tanulmányok 2. Természet utáni tanulmányok 3. Természet utáni tanulmányok 	<p><i>Az órák anyaga</i></p> <p>csakó kisdobos nyakkendő háromszög alakú papírszalvéta négyzetből</p>
II.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rajzolás és festés adott témára 2. Rajzolás és festés adott témára 1. Díszítő jellegű munkák <p>5. <i>Feladatsor:</i> Kombinációk, egyszerű alapformákból származtatható lapos tárgyak. <i>Munkakeret</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Természet utáni tanulmányok 	<p>hőemberkészítés (Szeml.: Téli kép) Breughel: Vadászok a hóban. madáretetés díszítősor képzés háromszög formákkal</p> <p><i>Az órák anyaga</i></p> <p>zászló</p>
III. Hó Óra	<ol style="list-style-type: none"> 2. Természet utáni tanulmányok 3. Természet utáni tanulmányok 1. Rajzolás és festés adott témára 2. Rajzolás és festés adott témára 	<p>nyitott levélboríték papírsárkány sárkányeresztés (Szeml.: Van Gogh: Tavaszi fák.) szánt a traktor</p>
IV.	<p>6. <i>Feladatsor:</i> Természetes, szabad és szabálytalan formák 6 ó. <i>Munkakeret</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Természet utáni tanulmányok 2. Természet utáni tanulmányok 	<p><i>Az órák anyaga</i></p> <p>tulipán cseresznyefaág</p>

V. Hó	1. Rajzolás és festés adott témára 2. Rajzolás és festés adott témára 3. Rajzolás és festés adott témára 1. Környezetismeret-tanulmányi séta	kisdobosok májusi felvonulása Piroska és a farkas tornászó 2. osztályosok —
VI.	1. Díszítő jellegű munkák	sordisz képzés tulipánból Szeml.: virág sordisz, kézimunka terítő (népműv.)

Az óra anyagát felcserélhetjük azonos munkakeretű alapformához hasonló témával.

DOMJÁN JÓZSEF

Győr-Sopron megyei Közegészségügyi-Járványügyi Állomás, Győr

VILÁGÍTÁSI ÉS LÁTÁSI KÉRDÉSEK TANMŰHELYI FOGLALKOZTATÁSNÁL

Az elmúlt évtizedben sok szempontból megváltozott az iskolai oktatás s e változás egyik érdekes tényezője, hogy egyre több általános iskolai és középiskolai korú gyermek tölti iskolai idejének egy részét — tanműhelyben.

A tanműhelyi munka — mint minden más, fizikai-szellemi munka is — több környezeti feltétel függvénye; ezeket együttesen az ergonómia tudománya vizsgálja. A környezeti feltételek, körülmények egyik alapvető tényezője: a világítási- (fény) környezet.

A világítás- és látás komfortja mindenféle munka alapfeltétele. Jelentős tényező a munkavégző ember közérzetének kialakulásában, munkavégző képességének tartósságában, a bal-eseti veszélyeztettség fokában stb. A természetes, napfénykörnyezet a serdülő korban levő gyermekek normális életműködéséhez nélkülözhetetlen. (1)

A világítás közvetlen (látásra gyakorolt) hatása a látásélességben, a tárgyak megkülönböztetésének lehetőségében, gyorsaságában, az éleslátás létrejöttében, tartósságában jelentkezik, közvetett hatása azonban az egész emberi szervezet fejlődésében és működésében megfigyelhető. „A tanuló teherbíró képessége nagy fokban függ a pedagógiai munka helyes megszervezésétől, de magától az iskolai környezettől is...” — állapította meg Dr. Róna Borbála kandidátusi disszertációjában — e megállapításnak jegyében kezdtünk el foglalkozni az iskolai tanműhelyi környezeti tényezők közül elsősorban a megvilágítással. Munkánkat kétségkívül befolyásolta, hogy 1969 áprilisában a Népszabadság foglalkozott Győr város tanácsának ülésével, melyen az iskolai világítási helyzetet tárgyalták többek között. Munkánk végzéséhez nagy segítséget jelentett Dr. Polinszky Károly

művelődésügyi miniszterhelyettes elvtárs támogatása, aki lehetővé tette e kérdések tanulmányozását az NDK-ban.

Eredményeinket és tapasztalatainkat a következőkben röviden ismertettük — azzal, hogy az eddigi munka tulajdonképpen kezdete az e téren előttünk álló feladatok megoldásának s e közlemény tulajdonképpen figyelemfelkeltő — vitaindító jellegű!

Természetes világítás

A napfénykörnyezet — mint azt már említettük is — a gyermeki szervezet fejlődésében alapvető jelentőségű; — nem közömbös azonban a munkafelületen és a közvetlen munkatérben megjelenő napfény *iránya és mennyisége*. Az egyes szerzők a látási lehetőség optimumát 200—3000 lux közé teszik finomabb munkánál. A tanműhelyi munka véleményünk szerint a finom és közepesen finom munka csoportjai közé tartozik, s az optimális látáshoz 150—250 lux közötti megvilágítás általában elegendő. A világítás irányától azonban nemcsak azt követeljük meg, hogy előlrol-balról irányuljon, hanem azt is, hogy szükség esetén a *közvetlen* napfény leárnyékolható legyen! A napsugárzás, a terembe beeső közvetlen napfény tavasszal és kora ősszel káprázást is okoz, de felmelegítő hatása kedvezőtlen klímaviszonyokat is jelent! (2)

A fénykörnyezet szerves kiegészítője a munkatér színdinamikai kiképzése (a felületek, gépek stb. színezése). A munkatérben kialakuló szubjektív milió alapja a világítás és a színekörnyezet összhangja. A tudatos színdinamikus tervezés a munkatevékenységhez kapcsolja a megoldásokat ugyanis esetenként a munkakör-